

Fra:

Sendt: 18. januar 2024 12:57

Til: Postmottak KLD

Kopi: Per Christian Langset

Emne: 23/5569 Innspill til natur- og klimameldinger i emnefeltet NMBU (23/05558-1 - Regionale innspillsmøter om stortingsmeldinger for klima og naturmangfold)

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet forsker og utdanner for samfunnsendringer innenfor naturens tålegrenser. Vi ønsker gjerne å være en kunnskapspartner for myndighetene i det politiske arbeidet med disse stortingsmeldingen.

Det er viktig at dette blir mulighetsmeldinger som ikke bagatelliserer behovet for en raskere og kraftig omstilling, men samtidig positivt peker på alt det nye vi kan begynne med. Nye arbeidsplasser som kan skapes og nye måter vi kan produsere på.

NMBU ønsker å gi følgende innspill på spørsmålene som er stilt

1. Når vi i 2050 har nådd natur og klimamål, hva er de tre viktigste grepene gjort i dag for å komme dit?

- Vi startet en betydelig omstilling allerede i 2025 hvor Stortinget vedtok et klimaforlik forankret i 2050-målene. Vi startet et mer systematisk arbeid på tvers av sektorer og vi laget klare rammer og prioriteringer for arealbruken. Alle viktige ressurser for overgangen til et lavutslippssamfunn er knappe. Dette perspektivet får ikke nok vekt når omstilling vurderes sektor for sektor.
- Vi investerte i tverrfaglig omstilling med rot i forskning. Politiske beslutninger og forvaltning på lokalt og sentralt nivå må være basert på helhetsforståelse og oppdatert kunnskap. For eksempel må vi ikke bare utvikle vindturbiner, men også ha kunnskap om hvor de plasseres. Derfor er utdanning og forskning innen livsvitenskap, naturforvaltning, arealplanlegging, geomatikk, skogfag og bærekraftige matsystemer like sentrale i det grønne skiftet som teknologiske fag.
- Vi kan i 2050 se tilbake på en og stor og krevende omstilling. Ett av de viktigste grepene vi gjorde, basert på forskning fra NMBU, var at vi fikk med oss befolkningen på at endringene var nødvendige og smarte. Myndighetene må sørge for at tiltak som innføres er forankret i befolkningen gjennom god dialog, pålitelig informasjon og inkluderende prosesser. Folk må føle at deres kunnskap og bekymringer blir tatt på alvor. Dette er viktig for å få aksept for endring.

2. Hvilke viktige rammer og hensyn må de to meldingene ha med seg fra ditt ståsted?

- Norge må ta utgangspunkt i at vi er i en svært god posisjon for omstilling og har en opparbeidet rikdom basert på oljeinntekter som forplikter til et globalt ansvar til å gå foran.

3. Arealbruksendringer er en stor utfordring både for natur og klima. Hva bør meldingene legge frem for å sikre at arealbruken fremover bidrar til at vi når natur- og klimamålene?

- Målene i den globale naturavtalen legger viktige rammer for klimapolitikken. De nasjonale rammene for lokal arealpolitikk må legge til grunn at nedbyggingen av natur skal begrenses vesentlig.
- Naturen må kartlegges bedre som grunnlag for god arealpolitikk og prioriteringer.
- Det er behov for bedre regionale og nasjonale oversikter over eksisterende og planlagt arealbruk. Et naturregnskap vil være et nyttig verktøy både for nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.
- Det må gis et klart signal om at urørt natur og biologisk mangfold har en verdi for oss alle. Det kan gjøres i form av en **naturavgift**, hvor de som ønsker å bruke/bygge ned arealer (som kommunen regulerer til bruk eller gir dispensasjoner for utbygging i LNF-områder) må betale en arealbruksavgift. Dette er foreslått av flere offentlige utvalg, senest av «Klimautvalget 2050» i 2023; se kap 6.5
<https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/479/2023/10/Klimautvalget-2050.pdf> Dette vil synliggjøre miljøkostnadene ved å bruke vårt fellesgode – norsk natur og biologisk mangfold.

Forskning ved SSB og NMBU-Handelshøyskolen dokumenterer at kommunene i sine arealplaner) ikke tar inn over seg naturkostnadene for storsamfunnet ved hyttebygging og det medfører ikke bare store naturtap men også et stort samfunnsøkonomisk tap. ^[1]

Det at dette nå er «gratis» har medført stort tap av naturarealer – som er godt illustrert i denne nylige nrk-dokumentaren https://www.nrk.no/dokumentar/xl/nrk-avslorer_-44.000-inngrep-i-norsk-natur-pa-fem-ar-1.16573560 Naturavgift må komme i tillegg til (Ikke istedenfor) andre virkemidler som planvask, prosjektvask etc; Naturavgift alene er således ikke tilstrekkelig, men det er nødvendig på denne måten å gi et klart signal om at urørt natur og det biologiske mangfold har verdi for oss alle. Basert på eksisterende verdsettingsstudier og prissetting i naturregnskapet vil naturavgiften bli høy, og det vil være et mye tydeligere signal for at naturtapet må stoppe enn f.eks. økologisk kompensasjon (dvs. restaurering av et tapt naturområde tilsvarende det som ble bygget ned). «Klimautvalget 2050» argumenterer for at vi ikke har fullstendig kunnskap til å innføre naturavgift. Men vi vet nok om økosystemtjenestene og miljøkostnadene til å fastsette en foreløpig avgift, som så kan reguleres og differensieres etter hvert som vi samler mer kunnskap om naturverdiene. Myndighetene fastsatte CO2-avgift og NOx-avgifter uten å ha fullstendig informasjon, for å synliggjøre kostnadene ved disse utslippene. Det samme må gjøres med naturavgiften.

4. Internasjonalt samarbeid er nødvendig og viktig for å løse klima- og naturkrisa. Hvordan kan internasjonalt samarbeid styrkes på klima- og naturområdet i årene fremover?

- Internasjonalt og forpliktende samarbeid er avgjørende på dette området, spesielt når det gjelder klima. Norge er avhengig av fortsatt tett samarbeid med EU om klimapolitikken. Forskning viser at internasjonalt samarbeid om miljøspørsmål fungerer best når aktørene har tillit til at alle medlemsland gjør det de har lovet for å oppnå felles, avtalefestede målsetninger. Et viktig grep for Norge som et lite men ressurssterkt land er å oppfylle løftene som Norge har gitt i Parisavtalen og Naturavtalen, og samtidig være et eksempel på at omstillingen kan gjennomføres uten at økonomien blir ødelagt. Tiltakene som Norge gjennomfører for å oppnå målene kan andre land lære av.

5. Hvordan sikre at alle samfunnsaktører og hele myndighetsapparatet i denne regionen tar sin del av ansvaret for å gjennomføre naturavtalen og stanse tapet av natur innen 2030?

- Endringer i bosetting, matproduksjon og behovet for å erstatte fossile brensler med fornybar energi og biomasse vil også i fremtiden gi behov for arealbruksendringer. Samtidig må vi opprettholde naturens økosystemtjenester på en god måte og begrense tapet av natur. Bedre oversikt av arealbruksendringer, mer omfattende og landdekkende naturkartlegging vil bidra til å vurdere endringer og nasjonale effekter, samt å ivareta felles verdier i lokale beslutninger. Vi bør også gjennomføre det vedtatte skogvernet på 10% og økte omfanget av fredning også på andre naturtyper.

6. Hva trenger kommuner, næringsliv og andre av kunnskap og virkemidler for å ivareta naturen bedre i denne regionen?

- Etablere et helhetlig opplegg for kartlegging og overvåking av natur ved hjelp av fjernmåling og ny teknologi og basert på statistisk etterprøvbare og kontrollerbare metoder. Viser forøvrig til svar på punkt 3.

7. Hvilke andre grep enn vern kan vi ta for å sikre langsiktig beskyttelse og bevaring av viktige naturområder (jfr mål 3 i naturavtalen)?

- Vi bør sikre at virkemidler og tilskudd innen skog- og jordbruk ikke bidrar til aktiviteter som skader miljøet og har lav samfunnsøkonomisk gevinst. En av tilskuddene kan også vris i retning av mer miljøvennlig produksjon, f.eks til bevaring av habitater og restaurering av arealer.

8. Hva bør klimameldingen prioritere å følge opp?

- Klimautvalget peker på behovet for omstilling på mange samfunnsområder, inkludert i jordbruk, skogbruk og arealbrukssektoren. Utvalget presenterer en helhet som bør følges opp i aktiv politikk.

9. Hvordan legge til rette for en rettferdig omstilling?

- Myndighetene må gjøre overgangen til netto null utslipp sosialt rettferdig og politisk robust for å lykkes med sine mål. En rettferdig omstilling krever samhandling på tvers av

forvaltningen, og engasjement fra alle samfunnssektorer og befolkningen. Inkluderende prosesser som engasjerer befolkningen, er viktige. [\[2\]](#)

- Beslutningstakere bør opprette en rekke fora for deltakelse og dedikere tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre deltakende prosesser innenfor tidslinjen som kreves for effektiv beslutningstaking for netto null-overgangen.
- Borgerpaneler, eller lignende «representative deliberative prosesser», kan brukes til å forstå hva en informert offentlighet kan bli enige om på komplekse politikkområder – inkludert netto null i seg selv eller sektoroverganger, for eksempel innen mat, transport eller energi.
- Dialog mellom fagforeninger, bedrifter og myndigheter bør adressere netto null-overgangen og søke å være konstruktive i utformingen av tiltak som opplæring/etterutdanning til nye jobber, og økonomisk støtte/kompensasjon.
- Regjeringen bør gjøre koblingene mellom deltakende prosesser og politikkutforming transparente slik at deltakerne og den bredere offentligheten har tillit til politikktutformingen.
- Politikere bør sikre at mer sårbare og marginaliserte mennesker kan delta og ikke blir ekskludert på grunn av underliggende maktstrukturer.
- Uavhengige ekspertkomiteer kan gi forskningsbaserte analyser og råd til beslutningstakere om de sosiale konsekvensene av omstillingen, som kan bidra til å utforme troverdig politikk.
- Beslutningstakere bør gi fremtidsrettet og bred overgangshjelp der det er mulig, men bakoverskuende tiltak (inkludert kompensasjon og fritak) har en rolle der negative omstillingseffekter kan forhindre rettferdighet eller politisk støtte.
- Skatte- og sosialpolitikk er viktige redskaper for å gi økonomisk bistand til husholdninger; Finansdepartementet er sentralt for å reformere offentlig og privat finans for å gi investeringer for den rettferdige overgangen.
- Regjeringen bør støtte nåværende og fremtidige arbeidstakere til å få gode, grønne jobber ved å bruke opplærings- og utdanningspolitikk for å matche ferdigheter med muligheter, tilby skreddersydde råd og støtte for å navigere i arbeidsmarkedet, og støtte flytting der det er nødvendig.
- En stedsbasert tilnærming kan integreres i nasjonal politikk ved å gi ressurser til subnasjonale myndigheter og bruke offentlige investeringer for å stimulere til og bistå lokalt eierskap og forsyningskjeder.
- Overgangshjelp bør skreddersys marginaliserte personer i samarbeid med organisasjoner og sivilt samfunn som er dyktige til å støtte ulike målgrupper.
- Politikk bør utformes på måter som gjør tilbudet om bistand troverdig og følsomt for mottakernes sosiale kontekst, eller kanaliseres gjennom institusjoner som gjør dette, ellers kan det hende at politisk støtte til overgangen ikke blir realisert.

Med vennlig hilsen

Siri Fjellheim

Rektor

[1] Iversen, E.K, Ø. N. Handberg, K. Grimrud. H. Lindhjem & S. Navrud (2023): **Ser vi atter slike fjell og dalar? Avveiningen mellom lokaløkonomi og naturkostnader ved hytteutbygging.** *Samfunnsøkonomen* nr 1-2023, s. 26-38. <https://www.samfunnsokonomien.no/journal/2023/1>

[2] [Just and robust transitions to net zero \(lse.ac.uk\)](https://www.lse.ac.uk)